

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No5(4)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 610 sahifa,
18-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woogyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'quvchi yoshlarni muhandislik kasblariga yo'naltirishda xorij tajribasi.....	10
Maxamov X. T., Omondavlatova Sofiya Baxtiyor qizi	
2-sinf darslarida "4K" ko'nikmalarini shakllantirish: XXI asr savodxonligi poydevori	14
Jo'rayeva Nargiza O'ktamovna	
Ommaviy axborot vositalarining inson ruhiy salomatligiga ta'siri: empirik tadqiqot natijalari.....	18
Abdinazarova Bibixonim Rashid qizi	
Talabalar uchun amaliy ko'nikmalarni shakllantirishda texnik loyihalarning o'rni	23
Axmadaliyev Mansurbek Erkaboy o'g'li, Rejabov Jaloliddin Sadiq o'g'li	
Masalalarni modellashtirish metodi yordamida yechish yo'llari	28
B. B. Qarshiyev, Bekmuradov Bobur Toyloq o'g'li	
Maktabgacha ta'lim tashkilotida elektron o'quv materiallaridan foydalanishning afzalliklari.....	34
Tog'aymurodova Marjona Yusuf qizi	
Raqamli ta'lim muhitida dizaynerlik faoliyatlarini rivojlantirishning zamonaviy metodlari.....	39
Satvoldiyeva Malaxatxon A'zamjanovna	
Metall va metallmas buyumlarga ishlov berish texnologiyasi fanidan amaliy dars mashg'ulotlarini raqamli texnologiyalar asosida o'qitish metodikasi	47
A. Safarov	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni shakllantirish mezonlari.....	57
Xolmatov Doston Dilshod o'g'li	
7–8-sinf biologiya darslarida kompetensiyaviy yondashuvni takomillashtirish metodikasi	60
Xolmurodova Sarvinoz	
Zamonaviy adabiyotda lider ayol portreti va shaxsiy rivojlanish falsafasi.....	64
G'afforova Dildora Ergashevna	
Boshlang'ich sinf o'qish darslarida matn ustida ishlash metodikasini takomillashtirishning pedagogik asoslari.....	69
Yusupova Umida Zayniddin qizi	
Umumta'lim maktabida xalq hunarmandchiligi va badiiy loyihalashda kreativ yondashish texnologiyalarining mazmun-mohiyati.....	74
Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, G'aniyeva Dilfuza A'lam qizi	
Oila muhitining raqamli tadbirkorlik motivatsiyasiga ta'siri: psixologik tahlil	78
Tursunov Lutfulla Sayfullayevich, Boyqobilova Sevinch Fazliddin qizi	
Maktab va muzeylar aloqadorligini ta'minlash asosida o'quvchilarni ma'naviy merosga hurmat ruhida tayyorlashning pedagogik texnologiyasi	81
Nizomxonova Nargizaposhsho Ekrixon qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida produktiv o'qish malakasini shakllantirish.....	86
Xurramova Sojida Abdunazar qizi	
Oliy ta'lim tizimida liderlik kompetensiyalarini takomillashtirishning kompleks yondashuvlari.....	91
Risvayeva Charos Zaydilla qizi	
Sport sohasining ommaviyligi va inklyuzivligi	94
Z. N. Urunova, M. Jaborova	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixologik muhitni swot-tahlil qilish va korreksiyalash	97
Sattorova Shirinoy San'atovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kognitiv kompetentligini rivojlantirishda integrativ yondashuv ..	100
Buvrayev Akram Rustam o'g'li	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy nutqiga qo'yiladigan talablar	104
Xolmuminova Dilfuza Xolmamatovna	
O'qituvchining kasbiy faoliyatida ma'naviy-axloqiy fazilatlarining ahamiyati	107
Jumanazarova Diinoza Umurzaqovna	
Hadislar yordamida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish	111
Akaboyeva Malika Raxmatovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini mustaqil fikrlashga o'rgatish texnologiyasi	114
Beshimova Muazzam Bahodirovna, To'lanboyeva Farangis Ibrohimjon qizi	

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ona tili fanini o'qitishda kreativlik qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik shart-sharoitlari	117
<i>Xoliyeva Sevara Rustam qizi</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda multimedia texnologiyalaridan foydalanish kompetensiyasini tarkib toptirish	122
<i>Narmatova Fotima Dilshod qizi</i>	
Organizing Physics Lessons in General Education Schools Based on Gamification Elements	127
<i>Y. A. Mamatokhunov, U. S. Ismoilov, M. A. Muxtorjonova</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy tafakkurni rivojlantirishda didaktik o'yinlarning samaradorligi....	129
<i>Meyliyeva Sevinch Bozor qizi</i>	
Anoreksiyasi va bulimiyaning psixologik determinantlari hamda klinik jihatlari	132
<i>Askarova Nargiza Abdivaliyevna, To'raqulova Sevinch Sattorjon qizi</i>	
Koxlear implantli bolalar fonematik eshituvini shakllantirish asosida tovush talaffuzini shakllantirish	136
<i>Bozorov Otobek Yo'ichi o'g'li, Yakubova Asalxon Ulug'bek qizi</i>	
Qisqa masofaga yuguruvchi yosh sportchilarning kuch va tezlik-kuch ko'rsatkichlarini rivojlantirishda yillik rejalashtirish samaradorligi	139
<i>Eshpulatov Jamshid Nuraliyevich</i>	
Разработка модуля автопрокторинга для платформ дистанционного обучения на основе компьютерного зрения и анализа активности пользователя	144
<i>Дустқобилов Акмал Бобомуродович</i>	
Определение нарушений академической честности на онлайн-экзаменах на основе компьютерного зрения: алгоритм и эффективность модуля камерaproctor	149
<i>Дустқобилов Акмал Бобомуродович, Маматов Исломбек Ильесович</i>	
Zamonaviy ta'limda sun'iy intellekt texnologiyalari: imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar	154
<i>Delov To'Iqin Erkinovich, Gulmirzayeva Zulayho Ko'klanboy qizi</i>	
Ijtimoiy tarmoqlarning talaba yoshlar psixologiyasiga ta'siri	160
<i>Saidakbarova Nigora Abduraxim qizi</i>	
Talabalarni ijtimoiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashning besh blokli pedagogik modeli	165
<i>Amonov Mirjon Namozovich</i>	
O'smirlarning raqamli texnologiyalarga qaramligi va uning psixologik salomatlikdagi o'rni	170
<i>Nurmatov Nurhayot Nurziyot o'g'li, Normamatova Aziza Ibroxim qizi</i>	
Qizlarda erta nikohning psixologik omillari va sabablari	174
<i>Sodiqova Gulbarno Odiljon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv motivlarini shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari	178
<i>Jumayeva Guzal Xayriddin qizi</i>	
Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarda barmoqlar harakati mashqlari asosida kichik motorika va harakat koordinatsiyasini rivojlantirish	183
<i>Mirzakarimov Yuldashboy Abdinabiyevich</i>	
Globalashuv sharoitida yoshlar tashkilotlari orqali milliy o'zlikni anglashni shakllantirishning pedagogik strategiyalari.....	187
<i>Axralova Marg'uba Akmalxanovna</i>	
Tarbiya fani asosida o'quvchilarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirish imkoniyatlari	191
<i>Jumanova Xafiza Xoliqulovna</i>	
Zamonaviy ilmiy-texnika taraqqiyoti sharoitida texnologik ta'lim mazmunini STEM yondashuvi asosida integratsiyalash va talabalarning texnik fikrlash kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	196
<i>Imanov Baxtiyor Berdiyevich, Qulmamatova Xurshida Abduxamidovna, Barataliyeva Nasiba Maxmadaminovna</i>	
Ijodiy kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan o'quv jarayonining mazmuniy ta'minoti	202
<i>Kubayeva Mavluda Baxtiyor qizi</i>	
The Influence of a Competency-Based Approach on Educational Quality in Physics Instruction	205
<i>A. Xakimov, Yorqinjon Abduraimjanovich Mamatokhunov, M. A. Ne'matova</i>	
Umumta'lim maktablarida o'quvchilarning ekologik savodxonligini shakllantirishning amaliy holati	208
<i>Majitov Turg'unali Anvar o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilariga ingliz tilini o'rgatishning pedagogik va psixolingvistik xususiyatlari.....	214
<i>Ismoilova Muattar Ilyosovna</i>	
Sharq mutafakkirlarining yoshlarni mehnat va kasb-hunarga o'rgatish bo'yicha qarashlari	219
<i>Alqarov Qodir Xolmatovich, Irmatov Pirmuhammad Normat o'g'li</i>	

Metallar mavzusini interfaol metodlar asosida o'qitish orqali o'quvchilar kreativligini oshirish	222
Murodova Sayyora Qanoatovna	
Moliyaviy terminlarni tarjima qilishning metodologik muammolari	226
Norboyeva Dilafuz Djumaqulovna, Suvonov Ozodbek Jamshid o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarida yakuniy nazorat jarayonlarini sun'iy intellekt texnologiyalari asosida tashkil etishning afzalliklari	230
Abdunabiyeva Kamola Mansurovna	
Pedagogik ta'limda AI-tutor texnologiyalaridan foydalanish: o'zaro ta'sir mexanizmi va samaradorlik tahlili	236
Abdunabiyeva Maftunaxon Solijon qizi	
Talabalarda prokrastinatsiyani kamaytirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	240
Kozimov Sayfulloh Maxammadjon o'g'li	
Kompetensiyaviy yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv-bilish faoliyatini rivojlantirish	245
Raximov Zokir Toshtemirovich	
Yosh voleybolchilarning umumiy va maxsus jismoniy tayyorgarliklarini oshirishning pedagogik asoslari	249
Temirov Shoirbek Raimjonovich	
Oliy ta'lim muassasalarida boshqaruv jarayonlari mexanizmlarini takomillashtirish	253
Kimsanova Rahnama Solijonovna	
Milliy kurash vositasida yoshlarning irodaviy sifatlarini rivojlantirish	257
Muratov Muzaffar Shermamatovich	
Xavotirlanish muammosining psixologik-pedagogik adabiyotlarda o'rganilganligi va o'smirlik davrining psixologik xususiyatlari	261
Mutalibjonov Nurillo Iroiljon o'g'li	
Bo'lajak pedagoglarda kreativ tafakkurni rivojlantirishning innovatsion va refleksiv asoslari	264
Oblayeva Lobar Erdonovna	
STEM Education Technology: Physics Teaching Methodology and Future Innovations	268
Yorqinjon Abduraimjanovich Mamatokhunov, Odinakhon Sotvoldiyeva Abdumannob qizi	
Mustaqil ta'limni tashkil etishning nazariy asoslari	272
Qurbonova Buzaynab Nurmuxammadiyevna	
Maktabgacha tarbiya yoshda bolalar kognitiv sohasining tadqiq qilinishi	276
Raxmonova Shaxrizoda Laziz qizi	
Modernization of Physics Teaching Methodology Based on Stream Integration in Vocational Schools	279
S. Z. Zaynobiddinov, Yorqinjon Abduraimjanovich Mamatokhunov, Z. M. Orifjonova	
Cultural Competence as a Core Component of Foreign Language Teaching: Theoretical Foundations and Pedagogical Integration	282
Shahlo Obidova	
Pedagogika oliy ta'lim muassasalarida talabalarining akmeologik madaniyatini rivojlantirishda ART-pedagogik texnologiyalardan foydalanish	286
Shodmonova Shoira Saidovna, Sharifova Dildora Shavkiddin qizi	
Talabalarining to'garak mashg'ulotlari orqali ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish yo'llari	290
Turakulova Feruza Mamadoli qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ona tili fanini o'qitishda kreativlik qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik shart-sharoitlari	294
Xoliyeva Sevara Rustam qizi	
Texnologiya darslarida raqamli texnologiyalar vositasida o'quvchilarning tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi	298
Xudoyberdiyeva Nilufar Raximqulovna	
Umumta'lim maktablari musiqa darslarida media-kontentlardan foydalanib o'quvchilarda estetik didni shakllantirish	302
Xudoyqulov Asilbek Aziz o'g'li	
Педагогические стратегии профилактики раннего профессионального выгорания у студентов-медиков (в условиях высокой информационной нагрузки)	305
Асророва Мафтунабегим Махаммадризо кизи	
Формирование самооотношения у подростков, переживших насилие	308
Кушакова Наргиза Исламбаевна, Азаркова Миланика Дмитриевна	
Изучение развития эпистемических знаний у учащихся 5-го класса в педагогико-психологической литературе	311
Нехочина Лола Шахобиддиновна	

Когнитивные уровни читательской деятельности в заданиях PIRLS: типология, процессы понимания и система оценивания.....	314
Нуруллаева Шахло Уктамовна, Александра Валерьевна Шаркова	
Oila tushunchasi uning ijtimoiy ahamiyati haqida sharq mutafakkirlarining qarashlari.....	321
Shokirov Xolida O'rozboq qizi, Abdurashidova Sarvinoz Akrom qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida sog'lom turmush tarzi madaniyatini shakllantirishda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarining uyg'unligi	325
Bekmirzayev Shavkat Olim o'g'li	
Global ta'lim tendensiyalari asosida maktabgacha ta'lim mazmunini transformatsiyalash mexanizmlari	329
Haqqiyeva Fotima Olimjonovna	
O'zbekiston mustaqillik taraqqiyotining turli bosqichlarida ta'lim paradigmalarining evolyutsion tahlili	333
Usmonov Salohiddin Dushan o'g'li, Sayfullayeva Parvina	
Malaka oshirish tizimida o'qituvchi-pedagoglarning hamkorlikka asoslangan yondashuvining ilmiy ahamiyati.....	338
Sobirova Lobar Raximovna	
Qutqaruvchilarning maxsus jismoniy tayyorgarligini oshirishda ilmiy-metodologik yondashuvning ahamiyati	343
Abdunosir Abdurasulovich G'afurov	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq buzilishi kamchiliklarini bartaraf etishda pedagogik yondashuv	347
To'rayeva Dilbar, Zulayxo Nazarova	
Maktabgacha ta'limga qo'yiladigan davlat talablarining mazmun-mohiyati	350
Samadova Mahliyo, Zulayxo Nazarova	
Harakatli o'yinlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy sifatlarni rivojlantirish	354
Yaxyayeva Sojida Abduraximovna, Mustafayeva Dilfuza Jumanovna	
Multimodal yondashuv asosida talabalarning ekologik kompetensiyalarini takomillashtirish tizimining ahamiyati.....	358
O'sarova Muborak Fahriddinovna	
Oliy ta'lim muassasalarida o'quv faoliyati samaradorligini monitoring qilish tizimini loyihalashning tashkiliy-pedagogik asoslari.....	362
Kurbanov Dilmurat Marupjanovich	
Shaxs kamolotida ijtimoiy moslashuv va ma'naviy tarbiyaning ahamiyati	367
Nazira Axmadjonovna Dadaboyeva	
Individual yondashuv asosida maktab o'quvchilarida raqamli o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish va raqamli texnologiyalar integratsiyasi	371
Xaydarova Zilola Normurodovna, Hasanov Samir Xayrulloevich	
Tasviriy san'at mashg'ulotlarida differensial yondashuvning psixologik-pedagogik asoslari	375
Bekmuratova Shoxida Ne'matjonovna	
Onlayn muloqot strategiyalarining talaba kommunikativ kompetensiyasiga ta'siri	379
Davlatova Ra'no Haydarovna, Islomova Shahlo Madat qizi	
Ajrim yoqasidagi oilalarni ijtimoiy-psixologik reabilitatsiya qilish mexanizmlarini takomillashtirish.....	385
Tojibayeva Nargiza Keldibekovna	
Raqamli muhitda yolg'izlik fenomenining nazariy tahlili.....	389
Turg'unboyeva Nodira Baxtiyor qizi	
Психологические последствия буллинга для личности подростка и его социализации.....	392
Амирова Луиза Маратовна	
Ta'lim jarayonida onlayn so'rov va refleksiya texnologiyalarining didaktik samaradorligi: nazariy va empirik tahlil	395
Majidov Anvar Tuychiyevich	
Влияние семейных кризисов на развитие личности.....	399
Туракулова И. Х.	
Комплексный подход к профилактике нарушений осанки у детей дошкольного возраста.....	403
Хасанова Галина Мамутовна	
Talabalarda milliy qadriyatlar asosida kasbiy kompetentlikni shakllantirishning psixologik-pedagogik texnologiyasi mazmuni.....	407
Xudoyqulova Zarifa Ummatqulovna	
Intellectual axborot tizimlari asosida ta'lim boshqaruvini avtomatlashtirish	413
Ernazarov Zohid Nazarovich	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	418
Shaxnoza Allaberganova	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishning nazariy-metodologik va falsafiy asoslari	421
Aknur Junisova	
Pedagogical Strategies for Forming Social Responsibility and Active Citizenship Competence in Primary Education.....	425
Aknur Zhunisova	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy xavf turlarini tasniflash va ekotizimli yondashuv asosida diagnostika qilishning pedagogik imkoniyatlari	430
Manzura Qosmuratova	
Raqamli pedagogika va interaktiv innovatsiyalar asosida xorijiy til o'qitish: yangi ufqlar va ta'lim samaradorligi	437
Jumayeva Gulxan Amrullayevna	
Principles of Multilevel Assessment in Speaking.....	441
Billayeva Shohida Dilshod qizi	
Ingliz tili mutaxassslarining uslubiy kompetensiyasi va kommunikativ-metodik kompetensiyasi masalalari muammolari	444
Azimova Maxfuza Hasanovna	
Sun'iy intellektning ta'limda qo'llanilishi va talabalar qadriyatlar tizimi rivojlanishiga ijtimoiy-psixologik ta'siri	448
Boboyev Xamdani Ataxanovich	
Muloqot: shifokor va bemor muloqotining psixologik xususiyatlari	451
Isroilova O'g'iloy Isroil qizi, Davronov Abdurahob Turg'unbo'y o'g'li	
Bo'lajak o'qituvchilarni web lohiyalar va axborotlashgan ta'limdan foydalanish ko'nikmalarini shakllantirishning asosiy xususiyatlari	454
Jo'rayev Qo'ldoshjon Ismatullo o'g'li	
Maktabgacha ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlari	460
Mirzaolimova Munira	
Raqamli ta'lim muhitida talabalarning mustaqil ta'limini tashkil etishning nazariy asoslari.....	465
Musayev Ashurali Shamshidinovich	
Ona tili ta'limida kreativ salohiyatni rivojlantirishning faoliyatli xususiyatlari	469
Qurbonova Oysha Beknazarovna, Qo'ziliyeva Gulshoda Baxtiyor qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ fikrlashni rivojlantirishda zamonaviy jahon ta'lim texnologiyalarining ahamiyati	472
Sagdatdinova Maftuna Nuratdin qizi	
Ikkinchi jahon urushi davrida front ortida o'zbek xotin-qizlarining qahramonliklari (1941–1945).....	475
Saidova Iroda Xursandovna	
Maktab menejmenti: ma'muriy boshqaruvdan inson kapitalini rivojlantirishga o'tish.....	479
Tursunpo'latov Farxodjon Xoshimjon o'g'li	
Jismoniy tarbiya tizimida jismoniy tayyorgarlik sinovlari orqali salomatlikni baholashning kompleks yondashuvi	485
Usmonov Mansur Qurbonmurotovich	
Kredit modul tizimida bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarining fasilitatorlik kompetensiyalarini takomillashtirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari.....	489
Xamidova Sabrina Abdurahob qizi	
Sun'iy intellekt vositalari yordamida bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	496
Akhmedov Hasan Uzairovich	
Slalomda eshakk eshuvchi sportchilarning psixologik xususiyatlari	502
Abdakimov O'tkirbek Abduraupovich	
O'smirlarda o'z-o'zini baholash shakllanishiga oilaviy munosabatlarning psixologik ta'siri	506
Duvlayeva Yulduz Kubayevna	
Talabalarning raqamli savodxonligini fanlararo integratsiya asosida rivojlantirishning dasturiy ta'minotini joriy etish metodikasi	511
Ergasheva Xilolaxon Muydinjonovna	

“Nofilologik oliy ta’lim muassasalarida kasbiy ingliz tili darslarida kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishda vaziyatli o’qitish” (Situational learning) metodlaridan samaradorli foydalanish	515
Ilhomova Sh. I.	
Sanogen tafakkurini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari	522
Komilov Izzatillo Ikromjonovich	
Nikoh ajralishlarining ob’ektiv va sub’ektiv sabablari o’rtasidagi statistik tahlilni baholash	525
Shodiyeva Nodira Normamatovna	
Tinglovchilarda refleksiv ko’nikmalarni rivojlantirishdagi zamonaviy texnologiyalari	528
Usmanaliyeva Orzigul	
Shaxs tizimidagi karakterologik aksentuatsiyalar suitsidal xulq-atvorni paydo qiluvchi psixologik omil sifatida	531
Eshqulov Shavkat Rustam o’g’li	
Bo’lajak boshlang’ich sinf o’qituvchilarini tayyorlashda pedagogik innovatsiyalar xususiyatlari	536
Muxayyo G’ulomovna Muminjonova	
Maktabgacha ta’limda bolalar bilan innovatsion texnologiyalar yordamida ekologik omillarni singdirish	540
Xoldorova Mashxura G’ulomovna	
Bo’lajak boshlang’ich sinf o’qituvchilarining konfliktologik komponentlarini rivojlantirish	544
Xadicha Muxammadiyeva Karomatovna, Zaripova Xolida Baxtiyor qizi	
Boshlang’ich sinf matematika darslarida “5E” modeli asosida ta’lim jarayonini tashkil etish tamoyillari	549
Karimova Sevara Shaxriddin qizi	
XIX asr Qo’qon adabiy muhitida hajviyot badiiyati (Muqimiy, Zavqiy, Furqat, Qoriylar ijodi misolida)	552
Abduraximova Zuxroxon Soyibjon qizi	
Ta’lim tizimida pedagoglarning stressga bardoshlilikini oshirishning innovatsion yondashuvlari	557
Usanova Bahoroy Eshpo’lat qizi	
Дидактические возможности искусственного интеллекта в дифференцированном обучении младших школьников	562
Мухтарова Лобар Абдиманнабовна, Шихназарова Сайёра	
Nutq madaniyatini rivojlantirishga yo’naltirilgan mashqlar va topshiriqlar tizimi	566
Muxtarova Lobar Abdimannabovna, Chorshanbiyeva Mahliyo Sherali qizi	
Interaktiv metodlar orqali raqamli savodxonlikni rivojlantirish	571
Jahonova Xolida G’anisher qizi	
Badiiy pedagogika va virtual muzey integratsiyasi asosida talabalarda ma’naviy-axloqiy qadriyatlar tizimini rivojlantirish	576
D. N. Adilova, M. A. Irgashova	
Badiiy matnda takror qurilmalarning qo’llanishi: “Otamdan qolgan dalalar” romani misolida	579
Gulzoda Uzoqova Ramazonovna	
Raqamli turizm texnologiyalari asosida boshlang’ich sinf o’quvchilarida madaniy-ijtimoiy ko’nikmalarni rivojlantirish modeli va metodik ta’minoti	584
Ismatova Dilorom Hotam qizi	
Ijtimoiy tarmoqlarning o’smirlar o’z-o’zini baholashiga psixologik tasiri	589
Karatayeva Zamira Zakrulla qizi, Anvarova Muslima Boburjon qizi	
Ichki va tashqi motivatsiyaning talabalar faoliyatidagi roli	594
M. K. Muradova	
Talabalarda ehtimoliy tafakkurni rivojlantirishda cheksiz o’lchamli stoxastik operatorlar dinamikasidan foydalanishning didaktik imkoniyatlari	596
Madina Rasulova	
Bo’lajak boshlang’ich sinf o’qituvchilarining kreativ fikrlashini shakllantirish metodikasi	600
Mallayeva Gulshada Maxmudjonovna, Kurbanov Fazliddin Batirovich	
O’quvchilarning mustaqil ishlash qobiliyatlarini rivojlantirish texnologiyalari	604
Mamadaliyeva Barnoxon Ibragimovna	
Tibbiy-pedagoglarda akmeologik yondashuv asosida pedagogik madaniyatni shakllantirishning tarkibiy qismlari, mezonlari va ko’rsatkichlari	606
Xayitova Shahnoza Daniyarovna	

NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHGA YO'NALTIRILGAN MASHQLAR VA TOPSHIRIQLAR TIZIMI

Muxtarova Lobar Abdimannabovna

Termiz davlat pedagogika instituti dotsenti, p.f.f.d. (PhD)

Chorshanbiyeva Mahliyo Sherali qizi

Termiz davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya: Nutq madaniyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan mashqlar va topshiriqlar tizimining nazariy hamda amaliy asoslari tahlil qilingan. O'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini shakllantirishga xizmat qiluvchi interfaol mashqlar, kommunikativ topshiriqlar hamda ijodiy faoliyatga yo'naltirilgan metodik yondashuvlar o'rganilgan. Shuningdek, nutq madaniyatini rivojlantirishda tizimli mashqlar majmuasini ishlab chiqish, ularni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish va o'qitish samaradorligini oshirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Tadqiqot natijalari nutq kompetensiyasini rivojlantirish hamda ta'lim sifatini takomillashtirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: nutq madaniyati, kommunikativ kompetensiya, mashqlar tizimi, topshiriqlar, interfaol metodlar, og'zaki nutq, yozma nutq.

Abstract: The theoretical and practical foundations of a system of exercises and tasks aimed at developing speech culture are comprehensively analyzed. Interactive exercises, communicative tasks, and methodological approaches contributing to the development of students' oral and written speech are examined. Particular attention is given to designing a structured system of exercises, integrating them into the educational process, and improving teaching effectiveness. The research findings have significant scientific and practical value in enhancing communicative competence and improving the quality of education.

Key words: speech culture, communicative competence, system of exercises, tasks, interactive methods, oral speech, written speech.

Аннотация: Теоретические и практические основы системы упражнений и заданий, направленных на развитие культуры речи, подвергнуты комплексному анализу. Исследованы интерактивные упражнения, коммуникативные задания и методические подходы, способствующие формированию устной и письменной речи учащихся. Особое внимание уделено разработке системы упражнений, ориентированной на развитие речевой культуры, их интеграции в образовательный процесс и повышению эффективности обучения. Полученные результаты имеют важное научно-практическое значение для совершенствования речевой компетентности и повышения качества образования.

Ключевые слова: культура речи, коммуникативная компетенция, система упражнений, задания, интерактивные методы, устная речь, письменная речь.

KIRISH

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq madaniyatini shakllantirish jarayoni faqat nazariy bilimlarni o'zlash-tirish bilan cheklanmay, balki ularni amaliy mashqlar orqali mustahkamlashni ham taqozo etadi. Mashqlar tizimi o'quvchilarda til hodisalarini to'g'ri qo'llash, so'z boyligini kengaytirish, grammatik to'g'rilik va ifodalilikni oshirishga qaratilgan bo'lishi zarur. Shu jihatdan, ona tili o'qitish metodikasida mashqlarni tizimli tashkil etish hamda ularning didaktik ketma-ketligini ta'minlash muhim ahamiyatga ega.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Nutq madaniyatini rivojlantirish masalalari pedagogika va ona tili o'qitish metodikasi sohasida ko'plab olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Boshlang'ich ta'limda nutq faoliyatini shakllantirish, o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish hamda til vositalaridan to'g'ri foydalanish masalalari metodik tadqiqotlarning asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida qaraladi. K. Mavlonova ilmiy tadqiqotlarida ona tili fanini adabiyot bilan integratsiyalash orqali badiiy matnlar asosida o'quvchilarning nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirish imkoniyat-

lari yoritilgan¹. Tadqiqotlarda matn bilan ishlash, mazmuni tahlil qilish va mustaqil fikr bildirishga asoslangan topshiriqlarning nutq rivojiga ijobiy ta'siri ko'rsatib berilgan.

Nutq madaniyatini shakllantirishda kommunikativ yondashuv ham muhim o'rin tutadi. N. Jahonova o'quvchilarda nutq madaniyatini rivojlantirish metodlarini tahlil qilib, interfaol metodlar, savol-javob, suhbat va ijodiy topshiriqlarning o'quvchilarning muloqot madaniyatini rivojlantirishdagi ahamiyatini asoslagan². Muallifning ta'kidlashicha, o'quvchini faol nutqiy vaziyatlarga jalb etish uning mustaqil fikrlashini, nutqiy faolligini va fikrni mantiqan ifodalash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Shuningdek, J. Yo'ldoshev va G'. Yo'ldoshevlarning pedagogik texnologiyalar bo'yicha ilmiy qarashlarida o'quv faoliyatini faollashtirish, o'quvchini ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida shakllantirish masalalari yoritilgan³. Ushbu yondashuvlar asosida mashq va topshiriqlarni tizimli tashkil qilish o'quvchilarning nutq boyligini oshirish, mantiqiy tafakkurini rivojlantirish va kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishning muhim omillaridan biri sifatida baholanadi.

TADDIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda nutq madaniyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan mashqlar va topshiriqlar tizimining pedagogik samaradorligini aniqlash asosiy metodologik yo'nalish sifatida belgilandi. Tadqiqot kompetensiyaviy, kommunikativ hamda faoliyatga yo'naltirilgan yondashuvlar asosida olib borildi. Jarayonda o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish, nutqiy faolligini oshirish hamda kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiluvchi metodik vositalarning ilmiy asoslari tahlil qilindi.

Tadqiqotning nazariy bosqichida mavzuga oid pedagogik, psixologik va lingvodidaktik manbalar o'rganildi, mahalliy hamda xorijiy olimlarning ilmiy qarashlari qiyosiy tahlil qilindi. Nutq madaniyati, kommunikativ kompetensiya, interfaol ta'lim texnologiyalari va mashqlar tizimiga oid konseptual yondashuvlar umumlashtirildi hamda tadqiqotning nazariy-metodologik asoslari shakllantirildi.

Amaliy bosqichda pedagogik kuzatish, suhbat, diagnostik topshiriqlar, tajriba-sinov ishlari hamda monitoring metodlaridan foydalanildi. O'quvchilarning nutqiy rivojlanish darajasini aniqlash maqsadida maxsus mashqlar va topshiriqlar tizimi ishlab chiqildi hamda ularning ta'lim jarayonidagi samaradorligi eksperimental ravishda sinovdan o'tkazildi.

Tadqiqot davomida o'quvchilarning so'z boyligi, nutqning mantiqiyliqi, izchilligi, ravonligi va uslubiy savodxonligi kabi ko'rsatkichlar muntazam tahlil qilindi. Olingan natijalar sifat va miqdoriy tahlil metodlari asosida qayta ishlanib, tajriba va nazorat guruhlari natijalari o'zaro taqqoslandi. Shuningdek, tadqiqotda interfaol metodlar, ijodiy topshiriqlar, muammoli vaziyatlar va kommunikativ mashqlarning nutq madaniyatini rivojlantirishdagi didaktik imkoniyatlari aniqlandi. Statistik tahlil natijalari ishlab chiqilgan mashqlar tizimining o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita ekanligini tasdiqladi. Natijada nutq madaniyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan mashqlar va topshiriqlar tizimining metodik modeli ishlab chiqildi hamda uni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar shakllantirildi.

Nutq madaniyati boshlang'ich sinf o'quvchilarining kommunikativ, mantiqiy va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda markaziy o'rin tutadi. Shu maqsadda mashqlar va topshiriqlar tizimini shakllantirishda bir nechta asosiy prinsiplar hisobga olinishi lozim: tizimlilik, mantiqiy izchillik, individual va guruh faolligi, shuningdek, interaktiv yondashuv.

1. **Tizimli mashqlar:** Bu mashqlar o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini bosqichma-bosqich rivojlantirishga qaratiladi. Masalan, so'z boyligini kengaytiruvchi lug'at mashqlari, sinonim va antonimlarni topish, matn tahlili hamda qisqa hikoya tuzish mashqlari nutqni boyitadi, fikrni mantiqan izchil ifoda etishga ko'maklashadi.
2. **Mantiqiy izchillikni shakllantiruvchi topshiriqlar:** O'quvchilarni fikrlarni tartibga solish, bog'lash va tahlil qilishga yo'naltiruvchi mashqlar. Masalan, "Zanjirli so'z" yoki "Klaster" metodlari orqali o'quvchi matn mazmunini tushunadi, asosiy va qo'shimcha fikrlarni ajratadi hamda o'z bayonini izchil shakllantiradi.
3. **Kommunikativ va interfaol mashqlar:** "Munozara darsi", "Rolga kirish", "Savol-topshiriq", "Aqliy hujum" kabi mashqlar o'quvchilarni faol muloqotga jalb qiladi, fikr almashishga, tinglash va o'z fikrini tushunarli yetkazishga undaydi. Shu bilan birga, bu mashqlar o'quvchilarda nutq odobi va muloqot madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.
4. **Ijodiy topshiriqlar:** "Ijodiy yozuv mashg'ulotlari", hikoya, she'r yoki dialog yaratish kabi topshiriqlar orqali o'quvchilar nafaqat nutqini, balki tafakkuri va ijodiy qobiliyatini ham rivojlantiradi. Bu mashqlar o'quvchiga so'z boyligini kengaytirish, ifodali va estetik nutqni shakllantirish imkonini beradi.

- 5. Lug'atni boyituvchi mashqlar:** Nutq madaniyatining asosi so'z boyligidir. O'quvchi qancha ko'p so'z bilsa, uning nutqi shuncha boy, aniq va ifodali bo'ladi. Mashqlar va topshiriqlar tizimini ushbu prinsiplar asosida tashkil etish natijasida o'quvchilarda nutq madaniyati sezilarli darajada rivojlantiriladi, ularning mantiqiy tafakkuri mustahkamlanadi va muloqotga kirishish qobiliyati oshadi. Shu bois tizimli, mantiqiy va ijodiy yondashuvlar bilan boyitilgan mashqlar nutq madaniyatini rivojlantirishning eng samarali vositalaridan biri sifatida qaraladi.

Nutq madaniyati boshlang'ich sinf o'quvchilarining kommunikativ, mantiqiy va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda markaziy o'rin tutadi. Shu maqsadda mashqlar va topshiriqlar tizimini shakllantirishda bir qator asosiy yo'nalishlar mavjud: tizimli mashqlar, mantiqiy izchillikni shakllantiruvchi topshiriqlar, kommunikativ va interfaol mashqlar, ijodiy topshiriqlar hamda lug'atni boyituvchi mashqlar.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tizimli mashqlar o'quvchilarning nutq ko'nikmalarini bosqichma-bosqich rivojlantirishga qaratilgan. Masalan, darsda yangi mavzuni o'rganish jarayonida o'qituvchi matn tahlili orqali so'z va iboralarni ajratadi, so'ng ularni jumalarda qo'llashni mashq qildiradi. Shu bilan birga, savol-javob mashqlari orqali o'quvchilar fikrlarini mantiqan izchil ifoda etishni o'rganadilar. Masalan, "Bugun o'rgangan yangi so'zlaringizni ishlatib, qisqa hikoya yozing" topshirig'i o'quvchilarning nutq madaniyatini mustahkamlaydi.

Mantiqiy izchillikni shakllantiruvchi topshiriqlar o'quvchilarni fikrlarni tartibga solish va bog'lashga yo'naltiradi. Masalan, "Zanjirli so'z" mashqida bir so'zdan boshlanib, o'quvchilar ketma-ket bog'langan so'zlar yordamida jumalar tuzadilar. "Klaster" mashqi esa o'quvchilarga berilgan mavzu bo'yicha asosiy va qo'shimcha fikrlarni guruhlash imkonini beradi. Bu mashqlar o'quvchilarda fikrlarni mantiqan izchil ifoda etish va ularni matn tarkibida o'rinni qo'llash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Kommunikativ va interfaol mashqlar o'quvchilarning faol muloqotini rag'batlantiradi. Misol uchun, "Munozara darsi"da o'quvchilar muayyan mavzu bo'yicha o'z fikrlarini bildiradilar, boshqalarning fikrlarini tinglaydilar va konstruktiv tarzda javob qaytaradilar. "Rolga kirish" mashqi orqali o'quvchilar turli rollarda nutqni amaliy tarzda qo'llashni o'rganadilar. Shu bilan birga, "Savol-topshiriq" va "Aqliy hujum" metodlari o'quvchilarning tez fikrlashi, so'z boyligini kengaytirishi va nutq madaniyatini oshirishga xizmat qiladi.

Ijodiy topshiriqlar o'quvchilarning individual tafakkuri va ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi. Masalan, o'quvchilarga "O'zingizning qisqa hikoyangizni yozing" yoki "Berilgan mavzu bo'yicha she'r yarating" kabi topshiriqlar beriladi. Shu orqali ular so'z boyligini kengaytiradilar, fikrlarini estetik va ijodiy tarzda ifoda etadilar hamda mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

Lug'atni boyituvchi mashqlar esa nutq madaniyatining ajralmas qismi hisoblanadi. Masalan, o'quvchilarga berilgan yangi so'zlar bilan sinonim yoki antonim topish mashqlari, lug'at kartochkalari va so'z zanjiri mashqlari so'zlarni kontekstda qo'llash va eslab qolish imkonini beradi. "Yangi so'z bilan jumla tuzing" yoki "Berilgan mavzu bo'yicha qisqa hikoya yozing" topshiriqlari orqali o'quvchilar so'z boyligini kengaytiradilar va mantiqan izchil nutqni shakllantiradilar.

Shaxsiy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, yuqorida sanab o'tilgan mashqlar tizimi muntazam qo'llanilganda o'quvchilarda nutq madaniyati sezilarli darajada rivojlanadi, muloqot madaniyati mustahkamlanadi hamda ijodiy tafakkur ko'nikmalari ortadi. Shu bois mashqlarni tizimli, interfaol va ijodiy yondashuv bilan birlashtirish pedagogik jarayonning samarali vositasi hisoblanadi.

Lug'atni boyituvchi mashqlar boshlang'ich sinf o'quvchilari nutq madaniyatini rivojlantirish jarayonida asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Bunday mashqlar nafaqat so'z boyligini kengaytiradi, balki o'quvchilarning fikrini mantiqan izchil va aniq ifoda etish qobiliyatini ham shakllantiradi.

- 1. Sinonim va antonim topish mashqlari:** O'quvchilarga berilgan so'zlar uchun sinonim yoki antonimlarni topish orqali ularning so'z boyligi kengaytiriladi. Shu bilan birga, so'zlarning ma'nosini farqlash va ularni kontekstda to'g'ri qo'llash ko'nikmasi rivojlantiriladi.
- 2. Lug'at kartochkalari va so'z banklari:** Har bir darsda yangi so'zlar kiritilib, ularni izohlash, gapda ishlatish va rasm bilan bog'lash mashqlari o'quvchilarda so'zlarni mustahkamlashga yordam beradi. Bu metod o'quvchilarning vizual va eshitish orqali o'rganish qobiliyatini rivojlantiradi.
- 3. Ma'noni topish va gap qurish mashqlari:** Berilgan yangi so'zlar bilan jumla yoki qisqa hikoya yaratish mashqlari o'quvchilarda so'zlarni kontekstda qo'llash va nutqni mantiqan izchil tashkil etish ko'nikmalarini rivojlantiradi.
- 4. "So'z zanjiri" va klaster mashqlari:** Bu mashqlar so'zlarni mavzuga qarab guruhlash, ular orasidagi bog'liqlikni aniqlash va matn tarkibida o'rinni qo'llashni o'rgatadi. Shu orqali o'quvchilar lug'atni kengaytirish bilan birga, matn tuzish va fikrlarni tizimli ifoda etish malakasini ham shakllantiradilar.

Lug'atni boyituvchi mashqlar muntazam qo'llanilganda o'quvchilarda so'z tanlash va muloqot madaniyati sezilarli darajada rivojlanadi. Shu bois ona tili darslarida lug'atni boyituvchi mashqlarni tizimli tarzda integratsiya qilish nutq madaniyatini shakllantirishning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi.

Nutq madaniyatining asosi so'z boyligidir. O'quvchi qancha ko'p so'z bilsa, uning nutqi shuncha boy, aniq va ifodali bo'ladi. Shuning uchun lug'atni boyitishga qaratilgan mashqlar o'quv jarayonida muntazam amalga oshiriladi. Bunday mashqlar o'quvchilarning yangi so'zlarni o'zlashtirish, ularni nutqda to'g'ri qo'llash hamda sinonim, antonim va ko'p ma'noli so'zlarni farqlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Masalan:

1. **“So'zni top” mashqi** – o'qituvchi ma'lum bir so'zning tavsifini beradi, o'quvchilar esa so'zni topadilar (masalan: “Bu narsa yozishda ishlatiladi, unda siyoh bo'ladi” → ruchka).
2. **“Sinonimlar zanjiri” mashqi** – bir so'zga ma'nodosh so'zlar topish orqali lug'at boyligi oshiriladi (masalan: go'zal – chiroyli – latofatli – dilbar).
3. **“So'zdan gap tuz” topshirig'i** – yangi so'zlarni kontekstdan kelib chiqib qo'llash malakasini mustahkamlaydi.

Nutq madaniyatining muhim belgilaridan biri grammatik to'g'rilikdir. Grammatik me'yorlarga amal qilish so'zlarning shaklini, gap qurilishini hamda so'z birkimlari orasidagi munosabatni to'g'ri ifodalashni talab etadi. Shu bois ona tili darslarida grammatik to'g'rilikni shakllantiruvchi topshiriqlar asosiy o'rin tutadi.

Quyidagi mashqlar ushbu jarayonni samarali amalga oshirishga xizmat qiladi:

1. **“Xatoni top va tuzat” mashqi** – o'quvchilarga grammatik jihatdan noto'g'ri tuzilgan gaplar beriladi, ular xatoni topib, tuzatadilar.
2. **“Gapni to'ldir” topshirig'i** – o'quvchi mantiqan mos so'zni tanlab, gapni grammatik jihatdan to'ldiradi.
3. **“So'z turkumlarini ajrat” mashqi** – so'zlarning morfologik xususiyatlarini amalda farqlashni o'rgatadi.

Yozma va og'zaki nutqni ifodali qilishga qaratilgan ijodiy mashqlar

Ifodalilik nutq madaniyatining eng yuqori bosqichlaridan biridir. O'quvchilarni so'zning hissiy va estetik jihatlarini his qilishga o'rgatish orqali ularning badiiy nutq elementlari bilan ishlash qobiliyati oshiriladi. Ijodiy mashqlar orqali o'quvchilar o'z fikrlarini mustaqil, obrazli va mantiqan bog'langan tarzda ifoda etishni o'rganadilar.

Quyidagi mashq turlarini misol sifatida keltirish mumkin:

1. **“Rasm asosida hikoya tuz”** – o'quvchi tasvir asosida voqea tuzadi va ifodali so'zlardan foydalanadi.
2. **“Ertakni davom ettir”** – mavjud ertakning keyingi voqealarini o'ylab topadi, bu esa nutqiy ijodkorlikni rivojlantiradi.
3. **“Bir so'zdan matn tuz”** – berilgan so'z atrofida mazmunli va izchil matn yaratish mashqi.
4. **“Ifodali o'qish”** – hissiyot va urg'ularni to'g'ri qo'llash orqali og'zaki nutq ifodaliligini oshiradi.

Pedagog A. Mavlonova ta'kidlaganidek, “ijodiy topshiriqlar orqali o'quvchi so'z boyligini faol qo'llash, nutqiy situatsiyani his qilish va badiiy ifoda vositalarini o'zlashtirishga o'rganadi”.

Nutq madaniyatini rivojlantirishda “nutq vaziyatlari” asosida tashkil etilgan interfaol o'yinlar muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday mashqlar o'quvchilarni tabiiy muloqot muhitiga olib kiradi va ularni real hayotdagi kommunikativ holatlarga tayyorlaydi.

Masalan:

1. **Dialog mashqlari** – “Do'konchi va xaridor”, “O'qituvchi va o'quvchi” kabi mavzularda suhbat qurish orqali nutqiy muomala ko'nikmasi shakllanadi.
2. **Hikoya qilish o'yini** – o'quvchilar tasodifiy so'zlar asosida qisqa hikoya tuzadilar, bunda nutqiy ijodkorlik rivojlanadi.
3. **Rolga kirish o'yinlari** – o'quvchilar ma'lum ijtimoiy vaziyatlarni sahnalashtirib, nutq madaniyati me'yorlarini amalda qo'llaydilar.

Pedagogik tadqiqotlarda (Jahonova, 2021) qayd etilishicha, “interfaol o'yinlar o'quvchilarning nutqiy faolligini oshiradi, ularda muloqot madaniyati, tinglash, fikr almashish va o'zini ifoda etish qobiliyatini rivojlantiradi”. Natijada bunday mashq va topshiriqlar tizimi o'quvchilarning so'z boyligini oshirish, grammatik to'g'rilikni mustahkamlash, ifodalilikni rivojlantirish hamda kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga kompleks tarzda xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Nutq madaniyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan mashqlar va topshiriqlar tizimi o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishda muhim pedagogik vosita sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tizimli va maqsadga yo'naltirilgan mashqlar o'quvchilarning og'zaki hamda yozma nutqini rivojlantirish, so'z boyligini kengaytirish, fikrni mantiqiy va ravon ifodalash ko'nikmalarini takomillashtirishga samarali ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqot davomida interfaol metodlar, ijodiy topshiriqlar va kommunikativ mashqlarning qo'llanilishi o'quvchilarning nutqiy faolligini oshirishi, mustaqil fikrlashini rivojlantirishi hamda ularning badiiy-estetik tafakkurini shakllantirishga xizmat qilishi aniqlandi. Ayniqsa, muammoli vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar o'quvchilarning erkin fikrlash, muloqotga kirishish va nutqiy situatsiyani to'g'ri baholash kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qildi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari nutq madaniyatini rivojlantirish jarayonida mashq va topshiriqlarning izchillik, tizimlilik hamda yosh va individual xususiyatlarga moslik tamoyillari asosida tashkil etilishi yuqori samaradorlikni ta'minlashini ko'rsatdi. Bu esa ta'lim jarayonida o'quvchilarning kommunikativ ehtiyojlari va individual imkoniyatlarini hisobga olish zarurligini tasdiqlaydi.

Natijada nutq madaniyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan mashqlar va topshiriqlar tizimining metodik modeli ishlab chiqildi hamda uning ta'lim jarayonidagi amaliy samaradorligi asoslab berildi. Mazkur metodik yondashuv o'quvchilarning nutqiy savodxonligini oshirish, kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish va zamonaviy ta'lim talablariga mos ravishda shaxs kamolotini ta'minlashda muhim didaktik ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5712-son Farmoni. – 06/19/5712/3034.
2. Mavlonova K. Ona tili fanini adabiyot fani bilan badiiy matn orqali integratsiyalab o'qitish metodikasini takomillashtirish: PhD diss. avtoref. – Toshkent, 2019. – 22 b.
3. Jahonova N. "O'quvchilarda nutq madaniyatini rivojlantirish metodlari" // Ilmiy axborotnoma. – Toshkent, 2021. – № 3. – B. 45–49.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(4)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.